

Ufitziu Lìngua de Tortolì
Progetu Tortolì Genna de s'Ogliasta
Lege 482/99 e L.R. 22/2018
Annualidade 2024

SA DI' DE S'ACIAPA

SA DIE DE SA SARDIGNA

Su 28 abrule in Sardigna est una die nòdida, est una die de festa. Si tratat però una festa diferente dae totu is àteras, chi tenimus in s'ìsula nostra ebbia. Est sa festa de totu is Sardos, overas una die acanta totu nois, dae s'Ogiastra a su Gerrei, dae sa Gaddura a Aristanis, de Tàtari a Casteddu, semus mutidos a partetzipare e a iscobèrrere ite bolet nàrrere "èssere sardos".

Su 28 abrule in Sardigna si festat sa Die de sa Sardigna. Ma ite festa est? Est una festa nàschida pro more de fàghere connòschere e cumprèndere s'istòria nostra, a is mannos e a is prus piticos. A s'ispissu in iscola non semper si donat s'importàntzia giusta a s'istòria sarda, a su puntu chi medas iscolanos essint dae is elementares e dae is mèdias o, peri peus, dae is superiores, sena connòschere sa Sardigna, s'istòria sua, sa limba e sa cultura sua.

28 de abrule de su 1794

Sa Regione, paris cun is professores e is istudiosos de istòria sarda, at seberadu custa data pro more de unu fatu chi fiat acontèssidu prus de dughentos annos faghet.

Ma ell'e pro ite ite sa Regione Autònoma de sa Sardigna at seberadu pròpiu custa data, su 28 de abrule?

Su 28 de abrule de su 1794 in Casteddu si fiat iscasiddada una rivolutzione (sa **Sarda Rivolutzione**) contra is chi tando cumandaiat s'ìsula, is piemontesos.

Difatis, comente fiat sutzèdidu in àteras regiones e tzitades de s'Europa e de su mundu, in Sardigna puru fiant l'òmpidos is ideales de sa Rivolutzione Frantzesa (1789).

Is 5 preguntas

Su 28 de abride de su 1794 sa gente de Casteddu si fiat rebellada a sa tirannia de su vitzeré sabàudu e de is funtzionàrios piemontesos chi biviant a pitzu de is palas de is sardos.

Regnu de Sardigna

S'ìsula, difatis, dae su 1720, a pustis de unu perìodu istòricu longu suta sa Corona de Ispagna, fiat istada donada a is Savoja (ducas de Piemonte), chi gràtzias a sa Sardigna, chi fiat unu Regnu, aiant otentu su tìtulu de res, Res de Sardigna. Is Savoja però iant tratadu s'ìsula comente una "colònia", torrende su pòpulu a su fàmene e sena respetare is deretos autonomìsticos de su Regnu.

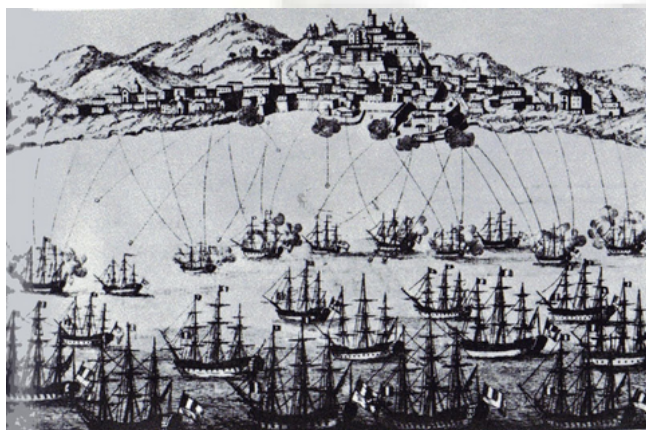

*Vittorio Amedeo III
de Savoja*

Gasi is Sardos, istracos de custa situatzione, aiant mandadu a Torinu una delegatzione de is Istamentos (su parlamentu sardu) pro fàghere a su re Vittorio Amedeo III de Savoja **5 preguntas**. Sa printzipale fiat sa de lassare a is sardos etotu is incàrrigos prus importantes e istratègicos de s'ìsula, sende ca is funtzionàrios piemontesos non teniant perunu interessu e nissuna capatzidade de risòlvere is problemas econòmicos, polìticos e sotziales de sa Sardigna.

Sa Dì de s'Aciapa

Difatis, a pustis de àere firmadu s'isbarcu de sa flota frantzesa in su portu de Casteddu in su 1793, is Sardos reteniant de tènnere diritu a is càrrigas polìticas e militares prus importantes in sa matessi terra issoro. Ma su Re aiat naradu chi nono. Est istadu tando chi is Sardos si fiant rebellados.

S'Ammiràlli Treguet, cumandante de s'iscuadra Navale Frantzesa, su 23 de ghennàrgiu 1793 si presentat a dae in antis de su portu de Casteddu

A nde betare su noe fiat istadu s'arrestu in su Casteddu de is representantes de su partidu de is patriotas: Vincenzo Crabas e Efisio Pintor, chi fiant istimados meda dae su pòpulu. Pro custu su 28 abrule de su 1794 su vitzeré e totu is piemontesos finat istados atzapados (dae inoghe su nùmene de "Sa Dì de s'Aciapa") e bogados a sonu de corru dae Casteddu de Susu, leados a su portu e imbarcados in una nave.

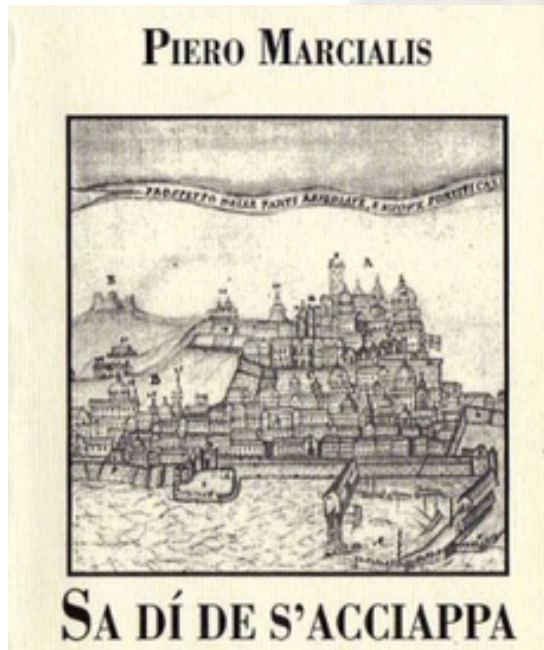

Una rappresentazione de sa Dì de s'Aciapa in Casteddu

A s'abbolotu, mutidu peri "**Sa ribellia de Beranu**". aiat partetzipadu totus, nòbiles e massajos, burghesos e artesos, sena distintziones curiales: a pustis de paritzu tempus sa Sardigna si fiat torrada a iscobèrrere "natzione".

«Nara cixiri!»

Sa limba sarda fiat su modu prus lestru pro pòdere istertzare is "natzionales" de is istràngios. Pro custu, cando is rivolutzionàrios sardos obiaiant in caminu calicunu chi non connoschiant ddi naraiant: nara **cixiri**!

Disegnos de su libru "Sa rebellia de Beranu", RAS

Comente amus naradu, cussu 28 de abrule de su 1794, is sardos aiant fatu sa cassa a is piemontesos pro nche ddos pòdere incumandare foras de s'ìsula. Ma comente si podiat reconnòschere unu piemontesu dae unu sardu? Fàtzile, chistionende in sardu!

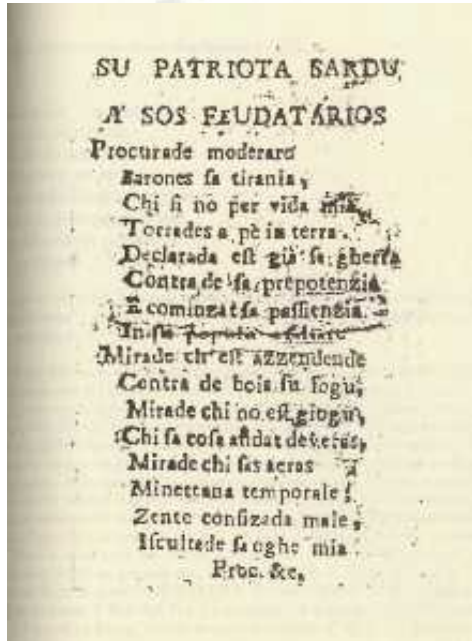
Disegnos de su libru "Sa rebellia de Beranu", RAS

Pro chie no est sardu "**cixiri**", in italianu "cece", est unu faeddu malu a pronuntziare. Is chi connoschimus su sardu semus abituados a nàrrere faeddos comente **Nuxi** o **Paxi**, topònimos che **Baunuxi** o **Genneruxi**, opuru sambenados comente **Maxia** o **Puxeddu**, prus pagu is de foras.

Sa limba sarda, tando, in cussa occasione istòrica est divènnida su sìmbulu de sa sardidade, de s'identidade e de sa rivoluzione!

1795: sa Rivoluzione in Tàtari e in Sardigna

Ma s'abbolotu non si fiat firmadu in sa capitale ebbia: si fiat ispainadu in totu sa Sardigna divenende una bera rivoluzione, est a nàrrere unu movimentu chi teniat sa punna de "cambiare" su sistema polìticu, est a nàrrere su feudalèsimu.

In su 1794 e in su 1795 in is sartos de su Logudoro is massajos si fiant pesados contra is abusos de is nòbiles, intonende s'innu famadu de sa Sardigna de Francesco Ignazio Mannu, cantu de is rivolutzionàrios sardos, Su patriotu sardu a sos feudatarios, prus connotu comente "Procurade 'e moderare, barones sa tirannia!"

*Is motos
antifeudales in
Thiesi in sa pintura
de Aligi Sassu*

Su 26 de mese de idas de su 1795 su pòpulu in armas, ghiadu dae Francesco Cillocco e Giovanni Mundula, unu casteddaju e unu tataresu, aiat assediadu Tàtari, acanta si fiant incungiadus is barones: sa tzitade fiat istada ocupada dae is rivolutzionàrios su 29 de mese de idas.

A pustis is rapresentantes de is populatziones de su nord Sardigna aiant mòvidu conca a Casteddu pro fàghere bàlere is rechertas issoro.

Giuanne Maria Angioy, s'Alternos

In s'ora su vitzeré fiat torradu a Casteddu. Pro calmare su pòpulu su vitzerè nou Filippo Vivalda e is rapresentados de is Istamentos aiant detzìdidu de imbiare a Cabu de Susu a Giuanni Maria Angioy, giùighe de sa Reale Udièntzia (su tribunale de tando), cun su tìtulu de **Alternos**, una casta de "cumandante temporale", pro chircare de apaghiare is rivolutzionàrios e fàghere torrare s'òrdine.

Is ideales de sa Rivoluzione Frantzesa: Libertade, Fraternidade, Ugalidade

Ma Giomaria Angioy, comente a Francesco Cillocco, fiat giacobinu e amaiat is ideas de is filòsofos chi aiant ispiradu sa Rivoluzione Frantzesa, comente Voltaire e Rousseau, ideales chi galu oe sunt cunsiderados fundamentales pro sa libertade de sa sotziedade nostra.

Angioy aiat mòvidu de Casteddu conca a Tàtari in su mese de freàrgiu de su 1796, e durante su caminu aiat tentu occasione de iscurtare is chèscias de is abitantes de is bidditzolos e su sartu at cumprèdidu chi is cunditziones de vida de sa gente fiant drammàticas a beru! Lòmpidu a sa capitale de su Capu de Susu, cun is ideas bene craras unu bonu nùmeru de sostenidores fiat istadu retzidu dae is tataresos comente unu liberadore.

S'intrada de Angioy in Postha Noba, in Tàtari, retzidu dae su pòpulu in festa

Sa Sarda Rivoluzione

Su momentu de sa Rivoluzione fiat l'òmpidu! Giomaria Angioy difatis si fiat postu a sa parte de is oprimidos e aiat decraradu de nche bòlere bogare su feudalèsimu e de fundare una Repùblica sarda, comente cussa frantzesa. Angioy in coro suo isperaiat peri in s'agiudu de Napoleone chi in su mentres aiat invàdidu su Piemonte.

Murale de Orgòsolo dedicadu a Giuanne Maria Angioy, cun su versu famadu de su cantu de Ignazio Mannu "Su patriotu sardu a sos feudatarios"

Angioy fiat divènnidu tropu iscòmodu pro is funtzionàrios piemontesos, nòbiles e burghesia cunservadora e reatzionària, chi fiant contràrios a abolire su feudalèsimu. Pro cussu su vitzeré nde dd'aiat pesadu s'incàrrigu de Alternos e aiat postu unu tallione a pitzu de sa conca sua.

A destra: Giuanne M. Angioy, bassorilievo de Pina Monne, Semèstene

Tando Giomaria Angioy, bandidu e rivolutzionàriu, aiat detzìdidu de mòvere cara a Casteddu contra su vitzeré e is piemontesos, contende in s'agiudu de bona parte de sa populatzione. Ma s'8 de mese de làmpadas 1796 fiat istadu firmadu in Aristanis, acanta s'esèrtzitu suo fiat istadu bìnchidu dae su de su vitzerè. Costrintu a fuire, si fiat incresiadu in domo de unos canto amigos fidados, comente Michele Obino de Santu Lussùrgiu, e una cumpangia de partigianos de Iscanu dd'aiat agiudadu a arribbare a Portu Turre pro s'imbarcare conca a Gènova.

Fine de sa Rivolutzione

In Ligùria Giommaria Angioy aiat chircadu s'agiudu de Napoleone Bonaparte pro organizzare un'isbarcu in Sardigna, ma pro de badas, essende chi in su **1796** is frantzesos aiant firmadu cun is piemontesos su **Tratade de Parigi**. Angioy tando si fiat fuidu in esiliu a Parigi, acanta s'at a mòrrere in su freàrgiu de su 1808, pòberu e solu.

Napoleone Bonaparte

Is patriotas sardos: s'agabbu de sa Rivolutzione e de is bisos de indipendèntzia

Cilocco benit atzapadu dae is piemontesos

In su mese de làmpadas de su 1802 un'àteru patriota sardu, Frantziscu Cilocco, chircat de fàghere un'ùrtimu isfortzu pro formare sa Repùblica Sarda indipendente. Paris cun un'àteru patriota, Frantziscu Sanna Corda e medas àteros disterrados sardos esiliados in Còrsica, aiat isbarcadu a de note a presu de is turres de guàrdia de Vignola e Longosardo.

Ma unu bandidu gadduresu, unu tzertu Mamia, ddos aiat traìghidos e s'ispedizione in Gaddura fiat acabbada in manera tràgica. Medas patriotas sardos fiant istados impresonados, torturados e mortos, comente fiat capitadu pròpiu a Francesco Cilocco. Sa Rivolutzione fiat acabbada.

Is sardos rivolutzionàrios benint persighidos e mortos dae is piemontesos. Murale in sa bidda de Bono

Sa Die de sa Sardigna contada a is pipios

Pro subènnere s'istòria nostra

Est pro totu custas cosas chi su 28 de abrule si festat sa Die de sa Sardigna, pro subènnere totu is chi ant lutadu pro torrare sa Sardigna una terra giusta, lìbera e indipendente, comente Lionora de Arborea, Amsìcora e Josto, Leonardo Alagon, ma fintzas Giuanne Maria Angioy, Francesco Cillocco e totu is àteros patriotas de sa Sarda Rivolutzione.

Elionora de Arborea

Ampsicora

Leonardo Alagon

G. M. Angioy

Sa Die
de sa Sardigna
Festa de
su pòpulu sardu

Cuestionàriu

Cando si festat Sa Die de sa Sardigna?

.....

Pro ite est istada seberada custa die?

.....

Sa Sarda rivoluzione, benit a pustis de un'àtera rivolutzione famada, cale?

.....

Chie cumandaiat sa Sardigna in is annos de sa Sarda Rivolutzione?

.....

Comente si narat sa ribellia chi nche aiat bogadu is piemontesos dae sa Casteddu?

.....

Pro ite is Sardos si finat pesados contra is piemontesos?

.....

Sa Dì de s'Aciapa Benit mutida peri in un'àteru modu, cale?

.....

In cale annui s piemontesos imbucant in possuessu de sa Sardigna?

.....

Ite sunt is istamentos?

.....

Ite aiat dimandadu sa delegatzione sarda a su re Vittorio Amedeo de Savoia?

.....

In cale annu ddoe est istadu su tentativu de sbarcu frantzesu a Casteddu?

.....

De ite fiat partida sa Dì de s'Aciapa?

.....

Chie ait partetzipadu a sa ribellia?

.....

Cale fiat su faeddu impreadu pro biere si unu fiat sardu?

.....

Iscrite unos cantos faeddos chi tenent sa pronùntzia de sa X sarda

.....

Cale fiat sa punna de sa Sarda Rivolutzione?

.....

Cale fiat su cantu de is rivolutzonàrios sardos?

.....

In cale annu is rivolutzionàrios aiant conchistadu Tàtari?

.....

Giuanne Maria Angioy, s'Alternos

.....

Chie fiat Giuanne Maria Angioy?

.....

Ite bolet nàrrere Alternos?

.....

Cales sunt is ideales de sa Rivoluzione Frantzesa?

.....

Pro ite Angioy fiat diventadu iscòmodu?

.....

In cale tzitade sarda s'esèrtzitu de Angioy fiat istadu iscunfitu?

.....

Pro l'òmpere a Gènova, de cale portu si fiat imbarcadu Angioy?

.....

In cale tzitade si fiat mortu Angioy?

.....

A chie aiat pedidi agiudu Angioy in Ligùria?

.....

Chie aiat traìghidu is rivoluzionàrios?

.....

Iscrite su nùmene de un'àteru patriota sardu

.....

Pone is òrdine de tempus is eventos istòricos

1	- Tentativu de isbarcu de sa Fluta Frantzesa
2	- Isbarcu de Cilocco in Gaddura
3	- Rivoluzione Frantzesa
4	- Delegatzione de is Istamentos a Torinu
5	- Morte de G.M. Angioy
6	- Sa Dì de s'Aciapa
7	- Iscunfita de Angioy in Aristanis
8	- Torrada de su vitzerè piemontesu Vivalda
9	- Traighimentu de su bandidu Mamia
10	- Tratadu de Parigi